

ΕΝΙΟΙ ΚΟΙΝΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΙΗΤΙΚΟΙ ΤΟΠΟΙ ΕΝ ΤΗ, ΝΕΑ, ΕΛΛΗΝΙΚΗ, ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗ, ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ,

Ἐν τῷ πλήθει τῶν παροιμιωδῶν ἐκφράσεων τοῦ Οὐεργιλίου διακρίνομέν τινας λίαν παραστατικές, ὡς ἡ ἔκφρασις *lacrimae rerum* (1), τὴν ὁποίαν ὁ νεώτερος Ἕλληνας ποιητὴς Λάμπρος Πορφύρας μεταχειρίζεται ὡς τίτλον ὁμωνύμου ποιήματός του (2) καὶ ὑπὸ σημασίαν διάφορον ἐκείνης, ἣν ἐμφανίζει ἐν τῷ ἔπει ταῦ Ὀμήρου τῆς ῥωμαϊκῆς ποιήσεως.

Ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ ἔπει δηλαδὴ ἡ λέξις *rerum*, εἰς ἣν ἐξυπακούεται ὁ ἐπιθετικὸς διορισμὸς *humanarum*, ἐπέχει συντακτικῶς θέσιν γενικῆς ἀντικειμενικῆς ὅθεν μεταφράζομεν τὴν παροιμιώδη ἔκφρασιν *lacrimae (humanarum) rerum (sunt)*: ὑπάρχουν δάκρυα διὰ τὰς δυστυχίας τῶν ἀνθρώπων, δηλ. ἀνθρώποι δακρύνοντες διὰ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων (3).

Τούναντίον ἐν τῷ γνωστῷ ποιήματι τοῦ Πορφύρα «*Lacrimae rerum*», ἔνθα, ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ συνάγομεν, παρίστανται καὶ αὐτὰ τὰ ἀψυχα ἀντικείμενα (*res*) κλαίοντα διὰ τὴν ἀπώλειαν προσφιλεστάτου διὰ τὸν ποιητὴν προσώπου, ὁ τύπος *rerum* ἐπέχει συντακτικῶς θέσιν γενικῆς ὑποκειμενικῆς. Αὐτὴν τὴν τροπολογίαν ἐπέφεραν ὁ Νεοῦ Ἕλληνας ποιητὴς εἰς τὴν παροιμιώδη εἰκόνα τοῦ Οὐεργιλίου, ὡς διαπιστοῦμεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν κάτωθι στίχων τοῦ ἀνωτέρω ποιήματος:

« . . . καὶ τότε ἀντάμα
τὰ πράγματα, ποῦ ἀγίασανε τὰ χέρια σου,
ἀρχίζουν ἕνα κλάμα, κι' ἕνα κλάμα . . . »

Κι' ἀπ' τὴ γωνιά, ὁ καλὸς τῆς λήθης σύντροφος,
τ' ἀγαπημένο μας παλιὸ ῥολοῖ,
τραγουδιστὴς τοῦ χρόνου, κι' αὐτὸς κλαίοντας
ῥυθμίζει ἀργά, φριχτὰ τὸ μυρολόι . . . »

Παρὰ τὴν διαφορὰν ὅμως ἡ χρῆσις τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ τόπου τοῦ Οὐεργιλίου ὑπὸ τοῦ Λ. Πορφύρα τυγχάνει λίαν ἐπιτυχῆς, διότι κοινὴ εἶναι ἡ αἰτία, τὸ ψυχικὸν ἄλγος δηλαδὴ, ποῦ παρακινεῖ τὸν ἥρωα τοῦ Οὐεργιλίου καὶ τὸν ἡμέτερον ποιητὴν, ἵνα ἐκφράσωσι τὴν θλίψιν αὐτῶν διὰ τινὰ ἀπώλειαν, συμφορὸν.

Ἡ τριτόκλιτος λατινικὴ λέξις *vates*, *is* ἔχει διττὴν σημασίαν δηλοῦσα τὸν προφήτην ἀλλὰ καὶ τὸν ποιητὴν, ὅστις ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐμπνεόμενος, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν παλαιῶν, ἐποιεῖ. Ὁ Ἰουβενάλιος λ. χ. τὴν λ. *vates* χρησιμοποιεῖ πρὸς δήλωσιν τῆς ἐννοίας τοῦ ποιητοῦ (4). Ὑπ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ ποιητοῦ ὁ Δ. Σολωμὸς

1) *Ved. Verg. Aen. I 462.*

2) Ὁρ. Λ. Πορφύρα: Σκιές, Ἀθ. 1920.

3) Ὁρ. Οὐεργ. Αἰνείας ὑπὸ Φ. Βουσβούνη, ἐκδ. ΟΕΣΒ, 1950 σ. 56.

4) *Ved. Iuven. Sat. I, 18.*

χρησιμοποιεί την λ. «προφήτης» ἐν ἀρχῇ τοῦ γνωστοῦ ἐπιγράμματος αὐτοῦ εἰς Φραγκίσκαν Φραΐζερ, ὡς ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Λίνος Πολίτης τονίζει ἐν μελέτῃ αὐτοῦ γράφων: «Στὸ σονέττο γιὰ τὸν Ὀρφέα ταυτίζοντας τὸν Ὀρφέα μὲ τὸν ποιητὴν . . . Gantor τὸν ὀνομάζει ἐδῶ, ἀλλοῦ vates μὲ τὸ λατινικὸ ὄνομα, πού ταυτίζει τὸν ποιητὴ μὲ τὸν προφήτη. Ἀλλὰ καὶ ἀλλοῦ ρητὰ ὀνομάζεται ὁ ποιητὴς προφήτης (Profeta: μικρὸς προφήτης ἔβριξε σὲ κορασιὰ τὰ μάτια)» (1).

Τὴν ἀδικον κρίσιν τοῦ Tommaseo, καθ' ἣν ὁ ποιητὴς ἡμῶν «non sa di latino», ἤλεγξεν ὁ σεβαστὸς μοι καθηγητὴς κ. Ν. Τωμαδάκης (2) ὡς ἐσφαλμένην. Ὁ κ. Ν. Τωμαδάκης ἐπ' ἴσης ἠσχολήθη περὶ τὴν λατινομάθειαν τοῦ ποιητοῦ εἰδικῶς εἰς ἐξαίρετον ἔργον του (3).

Ἐν τῷ ἔπει τοῦ Οὐεργιλίου ἀναγινώσκομεν «triginta magnos volvendis mensibus orbis» (4), ἧτοι τριάκοντα κυλιομένων τῶν μηνῶν μεγάλους ἐνιαυτοὺς (θὰ βασιλευσὴ ὁ Ἰουλος ἐνν.). Ἡ λ. orbis λαμβανομένη ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐνιαυτοῦ δηλοῖ κυρίως τὸν κύκλον, τὸ δὲ ῥῆμα volno ἐλήφθη ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀμηρικοῦ περιτέλλομαι, ὥστε ἡ ὅλη ἔκφρασις volvendis mensibus ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ὀμηρικὴν «περιτελλομένων ἐνιαυτῶν».

Αὕτη ἡ ἐξοχος ποιητικὴ εἰκὼν τοῦ κυλιομένου κύκλου τοῦ χρόνου ἐμφανίζεται καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐλληνικῇ ποιήσει. Οὕτω εἰς τὸν Ἐρωτόκριτον τοῦ Β. Κορνάρου εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου στίχου ἀναγινώσκομεν:

«Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα π' ἀνεβοκατεβαίνου
καὶ τοῦ τροχοῦ, π' ὄρες ψηλά κι ὄρες στὰ βάθη πηαίνου» (5).

Σχετικῶς ὁ Ξανθοῦδιδης ἐκθέτων γνώμην τοῦ Κ. Θεοτόκη περιλαμβανομένην ἐν ἐπιστολῇ τοῦ δευτέρου πρὸς αὐτὸν γράφει: «ἡ Annunziona (προοίμιον) τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα» εἶναι κοινὴ στὸν Μεσαίωνα (πβ. Carmina Burana LXXXVI, 3) Fortunae tota volnitur» (6), παραθέτων δὲ πλείστους στίχους εἰλημένους ἐξ ἀκριτικῶν καὶ κειμένων τῆς Κρητικῆς ποιήσεως, ἐν οἷς ἀνευρίσκειται ἡ εἰκὼν, γράφει: «εἶναι κοινὸς τόπος τῆς Μεσαιων. καὶ Νέας Ἑλλ. ποιήσεως ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἰκονίζεται μὲ τροχὸν (κύκλον, τροχίλι) τῆς τύχης ἢ τοῦ χρόνου ἀενάως περιστρεφόμενον καὶ ἀνυψοῦντα αὐτὸν εἰς τὴν εὐτυχίαν ἢ καταβιβάζοντα εἰς τὴν δυστυχίαν. Ἡ ἰδέα ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, μάλιστα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπαχῆς, ὅτε ὁμοίως ὁ τροχὸς καὶ ἡ σφαῖρα ἦσαν πρὸς τοῖς ἄλλοις σύμβολα τῆς τύχης (Fortuna)» (7).

Ὁ κριτικὸς καὶ λογοτέχνης κ. Ἀ. Καραντώνης ἀνευρίσκει παρηλλαγμένην καὶ ἐξειδικευμένην τὴν ποιητικὴν αὐτὴν εἰκόνα τοῦ Ἐρωτοκριτοῦ εἰς τὸ ποίημα τοῦ Γ. Σεφέρη «Ἐρωτικὸς λόγος» (στροφὴ 21) «τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα πού φέρνουν τοὺς καημούς» (8).

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ποίημα τῆς ποιητικῆς συλλογῆς «Στροφή» (9) καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ στροφῇ ἀνευρίσκομεν δημιουργικῶς μεταβεβλημένην κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην τὴν εἰκόνα τοῦ κύκλου, ὅστις ὁμοίως, ὡς ὁ ἀνωτέρω κριτικὸς παρατήρησε, συμβολίζει ἐνταῦθα τὴν Μοῖραν—Γυναῖκα: «Στοῦ κύκλου σου τ' ἀνέβασμα ζωντάνευεν ἡ χτίση» (9).

1) Ὁρα Λίνος Πολίτης, Τὰ τελευταῖα σχεδιάσματα τοῦ Σολωμοῦ, «Νέα Ἑστία», Χριστοῦγεννα 1959 σ. 99.

2) Ἐν περ. «Νέα Ἑστία» ΚΕ' (1939) σ. 375.

3) Ὁρ. Ν. Τωμαδάκης, Ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ Ἀρχαῖοι, Ἀθ. 1943, σ. 75—78.

4) Ved. Verg. Aen. I, 269.

5) Ὁρ. Βιτζ. Κορνάρου, Ἐρωτόκριτος, ὁπὸ Στεφ. Ξανθοῦδιδου, Ἡράκλειον 1915, στ. 1—2.

6) Ἐνθα ἀνωτέρω ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, σ. CIV.

7) Ἐνθ' ἀνωτ. ἐν σημειώσεσιν σ. 378.

8) Ὁρ. Ἀ. Καραντώνης, Ὁ ποιητὴς Γιώργος Σεφέρης, Ἀθήναι 1931, σελ. 101.

9) Γ. Σεφέρης, Στροφή, Ἀλεξάνδρεια 1931.

